Barnhem i Sverige

Gruppbild av flickor från Föreningen Malmö barnhem bildat 1865.

Gruppbild av flickor från Föreningen Malmö barnhem bildat 1865.

Under 1630-talet byggdes Stora Barnhuset vid Drottninggatan i Stockholm.

Staden hade under början av 1600-talet många med gatubarn som tiggde och stal. De yngsta barnen som bodde på Stora Barnhuset var fem år. På barnhemmet fick barnen en yrkesutbildning i hantverk, vilket blev en förutsättning för att de skulle kunna försörja sig själva. Varje år tog Stora Barnhuset emot cirka 150 barn.

Barnhem i Sverige

Barnen som var intagna på barnhemmet fick arbeta åt den svenska krigsindustrin. Deras arbetsuppgifter bestod i att bland annat tillverka garn och rep till flottan. Spinnrockarna i barnstorlek var en komponent i skapandet av de segel som drev den svenska flottan framåt över Östersjön. Trots bristfälliga förhållanden med dålig hygien och undermålig mat medförde ändå barnhemmet bättre omständigheter jämfört med hur barnens liv annars hade varit.

Allmänna barnhuset

År 1785 sammanslogs Allmänna Barnhuset med lilla barnhuset och stora barnhuset i Stockholm. Första året efter sammanslagningen avled 30-50 % av barnen före ett års ålder. Många av barnen blev sjuka, fick för lite mat och de äldre fick arbeta mycket. Reglementet som infördes 1850 sa att styresmannen för varje barnhem skulle vara överläkare. Trots det dog 1851–1860 64 % av barnen innan de fyllt 14 år. 1870 hade dödligheten sänkts till 18 % på grund av förbättrade förhållanden. Runt barnhusets gård fanns ett högt plank för att förhindra att barnen rymde. De barn som försökte rymma fick som straff att bära en träklump med en kedja runt benet, vilket kan ses som ett bevis på att barnen i praktiken behandlades som fångar. År 1885 flyttade Allmänna barnhuset och 1886 revs byggnaderna på Drottninggatan. 1888 tog Allmänna barnhuset emot 346 spädbarn och läkaren John Takman har beskrivit att var fjärde spädbarn dog under vistelsen. Koleran var förstås en orsak men barnens hälsa var bristande redan när de kom till barnhemmet.

Barnhem i Sverige

Orphanage in Stockholm 1784

Långgårdsgatan och
Barndaghemmet, Kindergarten,
År 1920 Malmö

Barnhem i Sverige

Barn med vårdare i vitsippshage. Mölndals barnhem (f.d. Holtermanska) Rudbergsgatan.

Direktören Martin Holterman i Ostindiska kompaniet ägde Åby gård. 1782 skänkte han 3000 daler silvermynt till Fässbergs församling + ett nybyggt skolhus och trädgård på gårdens ägor vid Åby by. I skolan skulle 10 fattiga barn undervisas i "kristendom, skrivande och något räknande. Holtermans skola fanns kvar till 1875. Då hade donationens ändamål ändrats, och man byggde i stället ett barnhem kombinerat med småskola. 1914 brann barnhemmet och 1915 byggdes ett nytt barnhem på samma tomt. 1929 överlämnades barnhemmet till Mölndals stad.

Barnhem i Sverige

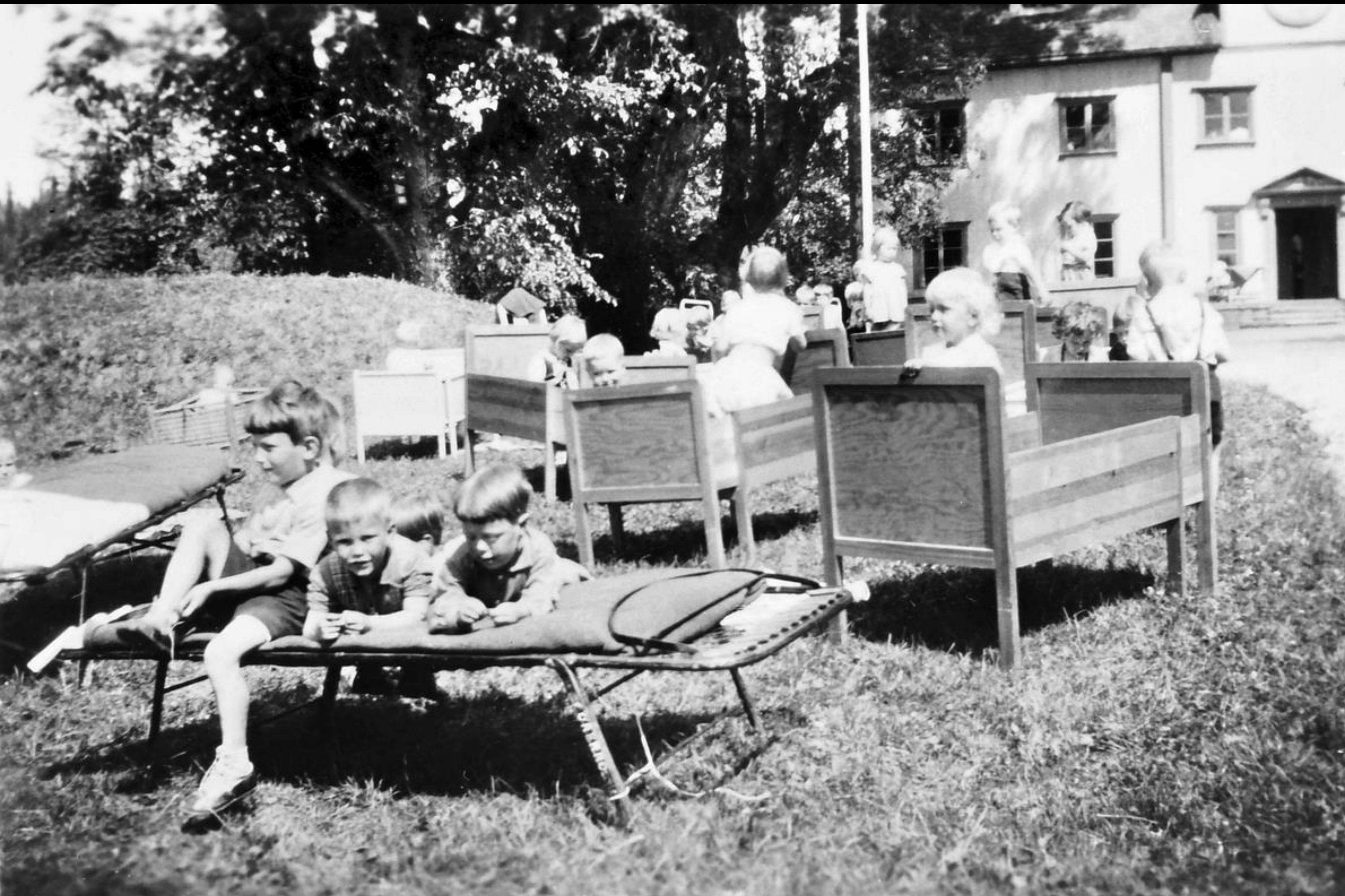

Foto: Okänd fotograf

Örebro Stadsarkiv

Barn på kolonivistelse, 1950-tal

Barnhem i Sverige skara barnhem 1964 sturegatan julfest

Varje barnhemsbarn hade en tragedi eller ett trauma som bakgrund. Ett exempel på ett sådant barn var Maria Lindqvist vars mor hade dött och pappan led av en kronisk lungsjukdom. Hon placerades i Stockholm stads uppfostringsanstalt för flickor vid nio års ålder medan hennes två andra syskon hamnade på ett barnhem i andra änden av staden. År 1898, vid 17 års ålder, skulle hon bli barnjungfru åt Gerhard Reutercrona som var en bevakningsbefälhavare på Långholmens centralfängelse.

Perioden från år 1850 till 1950 har fått namnet anstalternas epok. Allt fler samhällsområden institutionaliserades och många nya barnhem, fängelser och anstalter för psykiskt sjuka öppnades. En utredning publicerad 1897 fastslog att mer än 40 000 barn var bosatta på barnhem, fosterhem eller fattiggårdar. Flera av dessa institutioner drevs av den offentliga sektorn men privata stiftelser och föreningar var inte ovanliga.

Barnhem i Sverige

Förutom det intresse som fanns för att ta hand om människor så blev det också en fråga om barnhem i vissa fall var det bästa alternativet för individen. Barnen som misshandlades och var utsatta i föräldrahemmet skulle få möjligheten till en bättre uppväxt. Under denna tid flyttade också många från landsbygden till städerna på grund av industrialiseringen och de arbeten som städerna erbjöd. De urbana miljöerna var präglade av en hård uppväxtmiljö, som bidrog till att det inom borgerligheten uppstod en filantropisk rörelse som sökte "rädda", utsatta barn.

Ligapojkskommittén

För att utreda ungdomsproblemen som rådde under denna tid utsågs år 1896 en kommitté, vars namn blev ligapojkskommittén. Arbetet resulterade i barnavårdslagen som kom 1902 och syftade till "uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn". Staten kunde nu agera direkt och systematiskt omplacera de barn som växte upp under olämpliga förhållanden. Barnavårdslagen utvecklades och under 1900-talet uppgick antal barn som omhändertogs till 200 000. Huvudsakligen fanns det tre orsaker till att barnen blev placerade på en anstalt. Det första var att det inte fanns några föräldrar eller anhöriga som kunde ta hand om barnet. Det andra skälet omfattade barn som växte upp i en miljö där de for illa och därför behövde skydd och hjälp. Den tredje anledningen till omhändertagande var att barnet var olydigt eller hade andra problem som krävde särskild vård.

Barnhem i Sverige

Flytten till fosterhemmen

Allteftersom blev barnhemmen snarare transitstationer för barn som skulle placeras i fosterfamiljer. Det fanns familjer som tog sig an barnen av humanitära skäl, men i många fall betraktades barnen som en handelsvara vars värde utgjordes av hur mycket de åt och vilket arbete de kunde utföra. I Sverige var efterfrågan på flickor större vilket kan ha berott på att de kräver mindre näring samt att de var till mindre besvär, därav var ersättningen för omhändertagandet av en pojke större. För att kvalificera sig som en fosterfamilj krävdes god moral och religiös renlärighet. Fattiga hushåll var däremot inte förbjudna att bli fosterhem vilket gjorde att levnadsstandarden i fosterhem inte alltid var bättre än den på barnhemmet.

Frimurarbarnhuset i Kristineberg,
24 juni 1909

Frimurarbarnhuset

Frimurarna hade fyra barnhus i Sverige, dessa fanns i Stockholm, Göteborg, Karlskrona och Kristianstad. Frimurarebarnhusen tog hand om barn som blivit föräldralösa, när föräldrarna avlidit. Men det var ännu vanligare att de tog hand om barn till ogifta mödrar. Barnen skulle vara "friska och välartade. Verksamheten började redan på 1700-talet. Rykten spreds att barn, efter att ha intagits på barnhusen, skickades till hundturken. Barn som "försvann" hade troligen dött – barnadödligheten var stor på 1700-talet.

Barnhem i Sverige

Barn födda utanför äktenskapet

Att föda barn utanför äktenskapet ansågs skamligt och bröt mot de samhällsnormer som rådde i Sverige under en lång tid, vilket resulterade i att barnamord blev ett stort samhällsproblem. Åren 1887–1901 dömdes 30 kvinnor i Stockholm för att ha dödat sina spädbarn. Ett hundratal kvinnor dog också under denna tid efter att ha tagit arsenik eller andra gifter i hopp om att utlösa missfall, "fosterfördrivning". Eftersom barnomsorg och annat stöd inte fanns och kunde erbjudas ensamstående mödrar, så var dessa mödrar ofta tvungna att lämna bort sina spädbarn. Att placera sitt barn på barnhem var däremot inte gratis utan flera mammor fick betala genom att amma sitt eget och andras spädbarn i 8 månader tills amningen för det egna barnet var avslutad. Livet som väntade för de barn som var födda utanför äktenskapet var allt annat än tryggt. Deras rättigheter skiljde sig från de barn som var födda inom äktenskapet och först år 1917 försvann uttrycket "oäkta barn" ur svensk lagstiftning. Samma år kom en ny lag som innebar att ensamstående mödrar hade rätt till ekonomiskt stöd. Dessutom upphörde det gamla barnamordsplakatet som upprättades 1778 av Gustav III som gjorde det möjligt för mödrar att åka och föda sina barn anonymt på annan ort. Dessa förändringar medförde att antalet barn som kom till Allmänna barnhuset minskade.

Barnhem i Sverige

Frimurarebarnhuset i Blackeberg, Bromma/Stockholm. Matsalen ca 1935.

På 1920-talet köpte Frimurarorden marken i Blackeberg och byggde anläggningen mellan 1928 och 1930 efter arkitekt Hakon Ahlbergs ritningar och invigdes 1930. Byggnaderna fungerade initialt som barnhem och internatskola, men efter drygt tio års verksamhet lades Frimurarebarnhuset ned och 1946 såldes anläggningen till Stockholms stad. Sedan hösten 2012 är Frimurarbarnhusens gamla bostadsdelar och sjukstuga privatbostäder, som innehas med bostadsrätt. Matsalsbyggnaden, kyrksalen och skolan inrymmer Västerorts Aktivitetscenter VAC. Anläggningen består av tio skilda byggnader, där skolhuset med sin höga entrébyggnad dominerar omgivningen. Utgångspunkt för planeringen var den vidsträckta Ljunglöfska egendomen med Ljunglöfska slottet (”snus-kungen” Knut Ljunglöfs sommarnöje) och parken som sträcker sig ner mot Mälaren.

Barnhem i Sverige Frimurarbarnhuset Blackeberg Stockholm

Barnhem i Sverige

Vanvården i svenska barnhem
Åren 1920–1980 vårdades närmare 300 000 barn på barnhem, fosterhem och andra anstalter, både frivilligt och under tvång. Barnhemmens syfte var att hjälpa de barn som behandlades illa i hemmet. För många barn blev det bättre men vissa barn fick även under dessa år leva under svåra förhållanden. På barnhemmen blev flera barn utsatta för sexuella övergrepp och misshandel.

Regeringen tillsatte därför 2006 en utredning, Vanvårdsutredningen. Granskningen resulterade i att ersättningsnämnden tillkom för att kunna ge ekonomisk ersättning till dem som utsatts för övergrepp på barnhem och i fosterhem under åren 1920–1980.

Vanvårdsutredningen

Utredningen om vanvård i den sociala barnavården, även kallad Vanvårdsutredningen, var en utredning beställd av Sveriges regering den 21 juni 2006. Till särskild utredare utsågs Göran Johansson den 15 september 2006.

Vanvårdsutredningen presenterade ett första delbetänkande Vanvård i social barnavård under 1900-talet SOU 2009:99 i december 2009 och överlämnade sitt slutbetänkande Vanvård i social barnomsorg SOU 2011:61 i september 2011. Den följdes upp av Upprättelseutredningen.

